

МІСЦЕ ПРЕДМЕТІВ ЕСТЕТИЧНОГО ЦИКЛУ В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯПОНІЇ

історія культури / Н. Жайворонок. – К.: КНУКіМ, 2006. – 21 с.

7. Косенко П. Методика особистісно орієнтованого навчання гри на музичному інструменті майбутнього вчителя музики: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання / П. Косенко. – К., 2009. – 20 с.

8. Костюк О. Сприймання музики і художня культура слухача / О. Костюк. – К.: Наукова думка, 1965. – 117 с.

9. Падалка Г. Музична педагогіка : курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти / Г. Падалка. – Херсон: ХДП, 1995. – 104 с.

10. Падалка М. Педагогіка мистецтва (Теорія і

методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. Падалка. – К.: Освіта України, 2008. – 274 с.

11. Ранк О. Эстетика и психология художественного творчества / О. Ранк // Психология художественного творчества. – Минск: Харвест, 2003. – С. 5 – 21.

12. Степанов Н. Музыкальное исполнительство. Оптимизация исполнительских действий в музыкальном творчестве: монография / Н. Степанов. – М.: МПГУ, 2006. – 233 с.

13. Федоришин В. Формування виконавської майстерності студентів музично-педагогічних факультетів у процесі колективного музикування: автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13.00.02 – теорія та методика навчання музики та музичного виховання / В. Федоришин. – К., 2006. – 18 с.

Стаття надійшла до редакції 07.03.2013

УДК 373.3(520):37.037(520)

Олеся Білик, викладач кафедри методики трудового і професійного навчання та декоративно-ужиткового мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

МІСЦЕ ПРЕДМЕТІВ ЕСТЕТИЧНОГО ЦИКЛУ В ОСВІТНІЙ СИСТЕМІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЯПОНІЇ

Стаття розглядає необхідність зміни пріоритетів у традиційній ієрархії освітньої системи Японії початкового рівня та зміщення акцентів у напрямку предметів естетичного циклу, зумовлену зростаннями потреби сучасного світу у креативному мисленні та всесторонньо розвиненій особистості.

Ключові слова: Японія, початкова школа, естетичне виховання, мистецтво.

Табл. 1. Літ. 9.

Олеся Билык, преподаватель кафедры методики трудового и профессионального обучения и декоративно-прикладного искусства
Дрогобычского государственного педагогического университета имени Ивана Франко

МЕСТО ПРЕДМЕТОВ ЭСТЕТИЧЕСКОГО ЦИКЛА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЕ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ ЯПОНИИ

Статья рассматривает необходимость изменения приоритетов в традиционной иерархии образовательной системы Японии начального уровня и смещение акцентов в направлении предметов эстетического цикла, обусловленной ростом потребности современного мира в креативном мышлении и всесторонне развитой личности.

Ключевые слова: Япония, начальная школа, эстетическое воспитание, искусство.

Olesya Bilyk, Lecturer of Methods Labor and Professional Education and Arts and Crafts Department
Drohobych State Pedagogical University by I. Franko

PLACE OF THE SUBJECTS OF AESTHETIC CYCLE IN THE EDUCATIONAL SYSTEM OF THE JAPANESE PRIMARY SCHOOL

The article considers the necessity of changing of priorities in the traditional hierarchy of the educational system of Japan on the primary level and shifting accents into the direction of subjects of aesthetic cycle, driven by the growing need of the modern world in creative thinking and comprehensively developed personality.

Keywords: Japan, elementary school, aesthetic education, art.

Постановка проблеми. Творча людина – рушійна сила модерного суспільства, адже у сучасному розумінні прогресу робиться ставка на вільне і

гнучке мислення, фантазію та інтуїцію. У системі освіти розвитку цих якостей сприяють предмети естетичного циклу, які завдяки генеруванню естетичних вражень стимулюють мозок,

забезпечують його стійкість, повноту та гармонійність функціонування, а здатність до естетичного сприйняття і переживання спонукає до свободи дій, викликає яскравість асоціацій, неординарність бачення й мислення.

У цьому сенсі особливий інтерес викликає досвід японської освітньої системи початкового ступеня, де завдяки розумінню, що науково-технічний розвиток навіть на найвищому рівні не зможе замінити естетичного і морального змісту людського життя, вдалося сформулювати саме ту збалансовану модель освіти, яку у даний час можна вважати найбільш гармонійною і такою, що відповідає запитам сучасного світу.

Виклад основного матеріалу. Сучасна система освіти Японії спрямована на підняття загального інтелектуального рівня громадян, підтримку соціального розвитку й економічного зростання країни, а її науково-технічні досягнення – високо цінуються міжнародною спільнотою. Така ефективність зумовлена неабиякою спроможністю Японії адаптувати спрямованість освітнього процесу до умов, продиктованих кожною наступною епохою, та чіткістю постановки завдань для досягнення намічених цілей.

Сучасна освіта в Японії реалізується з метою всебічного розвитку усіх людей, спрямована на виховання громадян, які є будівничими нації та суспільства миру, котрі цінують правду та справедливість, поважають індивідуальні цінності, шанують наполегливу працю та відповідальність, мають незалежний розум, є фізично та ментально здоровими, естетично вишуканими [8, 10]. Щодо естетичного виховання, то на початку XXI ст. МЕХТ (Міністерство Освіти, культури, спорту та технологій) провело переоцінку значення традиційних японських видів мистецтв для системи освіти, репрезентуючи їх як основу для формування індивідуальності учнів як справжніх представників японської нації та платформу для розуміння значущості інших культур і їх цінностей.

Дані таблиці 1. свідчать про розподіл релятивного наголосу на освітньо-виховні сфери (напрями) у різних країнах світу [7, 62].

Як бачимо, Франція приділяє максимальну увагу розвитку когнітивної сфери, Німеччина – академічним знанням, США – має чітко виражене громадянське спрямування, натомість освіта Японії характеризується холістичним підходом – гармонійний розвиток особистості дитини через рівномірний розподіл акцентів на кожен сферу освіти.

У преамбулі базового навчального плану загальноосвітньої школи Японії (2008 р.) зазначено, що культура і традиційні види мистецтв повинні реалізуватися через систему естетичного виховання, бо вони є:

1) джерелом гуманності для людства – культура та мистецтво забезпечують задоволення, викликають емоції, розумовий спокій та радість життя, розвивають сферу відчуттів;

2) фундаментом суспільства – основою, що забезпечує можливість співіснування, дозволяє ефективно контактувати та співпрацювати, є об'єднуючим чинником, який закладає підґрунтя для взаємного порозуміння і поваги;

3) стимулом економічного розвитку, т. зв. “м’якою силою” – природа культури та мистецтв має значний вплив на економіку, вони створюють новий попит та додаткову вартість, є каталізатором розвитку в усіх сферах економіки, сприяють гнучкій міжнародній співпраці та зміцнюють економічну могутність нації;

4) внеском у розвиток людства – разом із пришвидшеним розвитком науки і технологій, збільшенням кількості інформації та засобів комунікації, зросли проблеми, пов’язані з питаннями етики та людськими цінностями і саме проактивний підхід з погляду культури і мистецтв, що ґрунтується на розумінні цінності людської гідності, сприятиме правдивому розвитку людства;

Таблиця 1.

Релятивний наголос на освітньо-виховні сфери у різних країнах світу

Сфери освіти та виховання	Німеччина	Франція	Англія	США	Японія
Когнітивна	xx	xxx x	xx	xx	xxx
Моральна / релігійна	xx	—	xx	x	xxx
Громадянська / національна	xx	xx	x	xxx	xxx
Фізична	x	—	xx	x	xx
Естетична	x	x	x	x	xx
Музична	x	—	x	x	xx

5) ключовим пунктом для пропагування миру у світі – взаєморозуміння та повага культур між країнами і народами, які виховуються через культурний обмін та прийняття розмаїття інших культур, сприятимуть емоційному єднанню людей незалежно від кордонів, мовних й етнічних бар'єрів, стануть основою для миру в усьому світі [6].

“Фундаментальний закон, спрямований на поширення культури та мистецтва”, який був прийнятий у 2001 р., та дві його наступні редакції задекларували дії, які влада повинна поступово й невинно здійснювати стосовно поширення культури та мистецтв у Японії. Загальна мета цих дій (заходів) – “розбудова нації на основі культури та мистецтв задля створення духовно багатого та сповненого життям суспільства” [9].

Вплив системи естетичного виховання в Японії спрямований таким чином, щоб максимально розширити межі особистого досвіду, налагодити контакт між психікою дитини та цінним, набутим попередніми поколіннями, досвідом, сублімованим у мистецтві, і через нього прийняти індивіда у структуру соціального буття.

Основна цінність японської системи естетичного виховання полягає в активному впливі на формування мислення дитини. Об'єктивні засади ґрунтового впливу художньо-естетичних знань й умінь на мислення зумовлені розвитком асоціативних форм мисленнєвої діяльності. Мистецтво відіграє унікальну роль у формуванні конкретних навичок, необхідних для успіху у науковій і технологічній сферах: просторове мислення, різнобічний підхід, творче розв'язання проблеми, розпізнавання образів, здатність до активного пізнання, концентрації, сприйняття, спілкування та роботи у команді.

Предмети, спрямовані на вивчення мистецтв, специфіка їх завдань, зміст і стандарти, кількість навчальних годин в році на освоєння кожного предмету в загальноосвітній школі визначаються МEXT, та регламентовані у “Курсі вивчення мистецтв”, який переглядається й оновлюється кожні десять років. Згідно з дослідженнями Ю. Боярчук, у 1995 р. дисципліни естетичного циклу в японській школі займали у відсотковому співвідношенні близько 8 % усього обсягу годин навчального плану [1, 128]. За даними 2008 р., у базовому навчальному плані відсоток дисциплін естетичного спрямування становив: у початковій школі близько 12 %; у середній та вищій школах – 15 – 20 % [6].

У навчальному плані японської початкової школи “Курс вивчення мистецтв” (спеціальний цикл естетичних дисциплін) передбачає вивчення поезії, прози, музики, живопису, каліграфії, театрального, образотворчого та декоративно-

ужиткового мистецтв. Кожен з окреслених шкільних предметів містить по три різних напрями, які вибирають учні та їхні батьки. Таким чином, в японській школі вивчається комплекс навчальних предметів, орієнтованих на соціальну, науково-природничу підготовку, естетичне виховання та творчий розвиток особистості школяра. Усі ці предмети історично пов'язані з процесом виховання та формування естетичного світосприйняття та ґрунтуються на стійкій філософській традиції. Кожен з видів мистецтва несе у собі реалізацію основних принципів японської філософії, головним з-поміж яких є принцип життя в єдності та гармонії з людьми і природою.

Починаючи з 1 класу, школярі у межах “Курсу вивчення мистецтв” освоюють традиційні ремесла та національну музику, пишуть каліграфію, малюють акварелями, ліплять з глини та різьблять по дереву, шиють і вишивають, освоюють комп'ютерні програми з графічного дизайну та складають *хайку* (яп. 俳句, ほっく, *хокку*) – трирядкові неримовані вірші у жанрі традиційної японської ліричної поезії *вака*.

Кожна школа організовує та впроваджує базовий “Курс вивчення мистецтв”, зважаючи на традиції та локальні умови місцевості, в якій вона розташована, взявши до уваги психофізіологічні характеристики дітей, які її відвідують. Однак головними цілями “Курсу вивчення мистецтв” є стимулювання любові до мистецтва, культивування фундаментальних здібностей, розвиток здатності цінувати мистецтво, збагачення сфери відчуттів у практичній діяльності, яка містить естетичне начало.

Завданням курсу є набуття учнем початкової школи базового досвіду, який не обмежується лише певним обсягом знань, умінь та навичок (наприклад, уміння читати та писати ноти, танцювати або грати на музичному інструменті тощо), спроможністю учнів виявляти власні відчуття, фантазувати та розкривати індивідуальні способи мислення через такі засоби, як каліграфія, малювання і драматургія, а спрямований на формування здатності розпізнавати естетичні цінності у праці, природі та міжособистісному спілкуванні.

З погляду японської педагогіки загальне завдання навчальних предметів естетичного циклу безпосередньо полягає у тому, щоб не лише навчити споглядати й оцінювати твори мистецтва, а й отримувати радість від творчості, розвинути естетичну чутливість та допомогти “виховати душу”. Саме “за допомогою уроків з різних видів мистецтва здійснюється “шліфування почуттів”, яке не досягається просто, без зусиль” [3, 16].

Ураховуючи, що естетичний зв'язок з навколишнім світом проходить як триєдиний духовний процес – естетичне сприймання об'єкта, його естетичне оцінювання й естетичне перетворення дійсності, – японські вчителі сприяють формуванню у вихованців внутрішніх умов та відповідних механізмів для активізації кожної з трьох діяльностей та здібностей, що їх забезпечують. Отже, головними завданнями естетичного виховання в японській школі є формування в учнів здібностей до естетичного сприймання, естетичного оцінювання та естетичної діяльності (творчості). Саме рівень розвитку цих здібностей свідчить про якість естетичного відношення до навколишнього світу, а також про рівень естетичної вихованості учня. Потреба в досконалості формується лише у процесі розв'язання окреслених вище трьох завдань, а увесь процес естетичного виховання може розглядатися як єдине фундаментальне завдання – формування естетичних потреб особистості молодшого школяра.

Естетичне виховання у системі японської освіти проаналізовано нами у контексті “інтегрованого” навчального плану. Головним завданням якого є налагодження ефективних взаємозв'язків між усіма елементами загального навчального плану, обов'язковими предметами та іншими видами шкільної діяльності. Через “інтегрований план” сучасна японська педагогіка актуалізує підхід “мистецтво в освіті”, коли мистецтво активно використовується як інструмент, навчальний засіб для інших шкільних предметів. Таким чином естетичне виховання, як невід'ємна складова процесу розвитку особистості, зокрема у когнітивній, перцептивній, емоційній та креативній сферах, виступає об'єднуючим елементом між різними навчальними дисциплінами.

Такий підхід посилює зв'язки між мистецтвом, культурою і наукою, відводячи простір для регіональної самобутності та культурних цінностей в освіті. Креативна діяльність розглядається як провідна для культивування фундаментальних здібностей молодших школярів, бо складаючи підґрунтя для інших видів діяльності, здатна трансформувати учня зі “споживача культури” у “творця майбутньої культури” [9].

Принцип, за яким реалізується освіта в Японії, характеризується всезагальністю: “мета освіти повинна реалізовуватися за кожної можливості та в кожному місці” [8]. Упровадивши систему загального естетичного виховання, японське суспільство прагне до всебічного розвитку естетичних здібностей кожного індивіда. В основі цієї системи лежить принцип загальності,

переконаність у тому, що кожна дитина може розвивати не тільки логічне, а й “емоційне мислення”. Необхідно зазначити, що японські педагоги та митці (М. Амадіо, Я. Кавабата, Т. Карасава, Т. Мунро, Т. Кобаясі, К. Масуда, І. Мунемаса, Ю. Наката, С. Нісікава, Д. Сузукі, Я. Цунетомо та ін.) впевнено стверджують, що в кожній дитині можна розвинути здібності поета, художника, музиканта тощо, адже для цього не обов'язковим є природне обдарування, натомість необхідне наполеглива праця у досягненні цілей. Така установка створює сприятливі умови для процесу естетичного виховання й актуалізує традиційну ідею японців щодо необхідності постійного самовдосконалення.

Таким чином, основною метою естетичного виховання в японській початковій школі є високий рівень естетичної культури кожного учня, його здатність до естетичного сприймання, оцінювання й освоєння навколишньої дійсності. Проте, як суб'єктивне бачення кінцевого результату естетичного виховання, мета лише тоді активно спрямовується на діяльність, коли відповідає тенденціям, можливостям самої дійсності. Свого часу відомий вітчизняний педагог А. Макаренко (доречно зазначити про високу популярність в Японії окремих елементів його системи колективного виховання) наголошував, що справжня педагогіка – це та, яка повторює педагогіку всього суспільства [2, 456]. З цього приводу варто наголосити, що система естетичного виховання учнів початкової школи в Японії “не відірвана від реалій сучасного життя, має практичний характер, при цьому зберігає традиційний контекст і тому дає необхідний результат – створення гідного культурного рівня життя особистості у майбутньому” [4, 432].

Висновки. Завдяки чіткій постановці питання й умінню передбачати та правильно оцінювати тенденції на майбутнє, японські педагоги зуміли вчасно зрозуміти та переоцінити роль і завдання естетичного виховання у соціально-економічних процесах та розпочали поступово зміщувати акценти у системі освіти, зокрема початковій, у сторону креативності, розвитку навичок самоуправління і комунікативності через предмети естетичного циклу.

Аналізуючи сучасну ситуацію в Японії, стає очевидним, що японцям вдалося зберегти і примножити культурні досягнення, залишаючись високорозвиненою у науково-технічному сенсі країною, завдяки цьому ж філософському принципу гармонізації, якому вони продовжують слідувати: без незмінного – немає основи, без мінливого – немає оновлення. Тут, з одного боку, незмінними виступають багаті культурні традиції

японського народу, його любов до природи, краси навколишнього світу, а, з іншого – мінливими є усі сучасні науково-технічні досягнення, які успішно освоює японське суспільство.

1. Боярчук Ю. *Общеобразовательная школа современной Японии* / Ю. Боярчук. – М.: "Академия". – 1994 – 261 с.

2. Макаренко А.С. *Проблемы школьного советского воспитания* / А.С. Макаренко // Педагогические сочинения: В 8-ми т., – Т. 5. – М.: "Педагогика", 1984. – 456 с.

3. Мотому Т. *Философия человеческого будущего* / Т. Мотому. – М.: Восточная литература, 1977. – 283 с.

4. Amadio M. *Instructional time and the place of the aesthetic education in school curricula at the beginning of the twenty-first century* / M. Amadio, N. Truong, J. Tschurenv // IBE Working Papers on Curriculum Issues No 1. – Geneva, Switzerland. – 2006. – [Internet

resource]. – Access mode: <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001462/146280e.pdf>

5. *Basic Plan for the Promotion of Education*. – Government of Japan, MEXT. – 2008. – [Internet resource]. – Access mode: <http://mext.go.jp/english/lawandplan/1303463.htm>.

6. Cromwell S. *Team Teaching: Teaming Teachers Offer Tips* / S. Cromwell // *Education World*. – Education World, 2005. – pp. 66 – 92.

7. Cummings W.K. *The institutions of education. A comparative study of educational development in the six core nations* / W.K. Cummings. Oxford: Symposium books. – Oxford, 2003. – 306 p.

8. Okamoto K. *Education of the rising sun. An introduction to education in Japan. (2nd ed.)* / K. Okamoto. – Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. Tokyo. – 2001. – 153 p.

9. *Outline of the 3d Basic Policy on the Promotion of Culture and Arts*. – [Internet resource]. – Access mode : http://bunka.go.jp/bunka_gyousei/housin/kakugikettei_110208/pdf/sanko_02.pdf

Стаття надійшла до редакції 14.03.2013

УДК 371.036

Іван Гатрич, асистент кафедри музики Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, заслужений працівник культури України

МУЗИЧНЕ СПРИЙНЯТТЯ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА ВЛАСТИВІСТЬ ОСОБИСТОСТІ

У статті визначено сутність поняття "музичне сприйняття" та проаналізовано підходи до розкриття його змісту та особливостей на різних історичних етапах. Проаналізовано єдність та взаємозв'язок компонентів структури музичного сприйняття.

Ключові слова: музичне сприйняття, особливості сприйняття, структура музичного сприйняття.

Літ. 5.

Іван Гатрич, асистент кафедри музики Черновицького національного університету імені Юрія Федьковича, заслуженный работник культуры Украины

МУЗЫКАЛЬНОЕ ВОСПРИЯТИЕ КАК ИНТЕГРАЛЬНОЕ СВОЙСТВО ЛИЧНОСТИ

В статье определена сущность понятия "музыкальное восприятие" и проанализированы подходы к раскрытию его содержания и особенностей на разных исторических этапах. Проанализированы единство и взаимосвязь компонентов структуры музыкального восприятия.

Ключевые слова: музыкальное восприятие, особенности восприятия, структура музыкального восприятия.

Ivan Hatrych, assistant of Musical Department Chernivtsy National University by Y. Fedkovych

MUSICAL PERCEPTION AS AN INTEGRAL PROPERTY OF THE INDIVIDUAL

The article defines the essence of the concept of "music perception" and analyzes approaches to disclose its contents and features at different historical stages. Analyzed unity and interconnection components of the structure of musical perception.

Keywords: musical perception, especially perception, the perception of musical structure.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема сприйняття, посідаючи одне з провідних місць у педагогіці минулого століття, і сьогодні, на початку ХХІ, залишається

багатоаспектною, передбачаючи комплексний підхід до вивчення кожного з них. Дослідженням питань, пов'язаних із сприйняттям, займалися представники різних галузей наукового пізнання (філософи О. Ростовський, В. Суханцева;